

Jan Pryszynt

"Die Katechismen der russisch-orthodoxen Kirche : Entstehungsgeschichte und Lehrgehalt", Peter Hauptmann, Göttingen 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 44/1, 235-236

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

innego, jak tylko być bezwzględnie posłusznymi. Odnowa życia Kościoła, zapoczątkowana pontyfikatem Leona XIII, spowodowała szereg zmian, których ukoronowanie przyniósł Sobór Watykański II.

Drugi tom dzieła poświęcony jest całkowicie studium współczesnego Kościoła w oparciu o dokumenty soborowe, a przede wszystkim *Konstytucję dogmatyczną o Kościele i Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym*.

Bardzo szeroko został potraktowany problem terminologii. Autor analizuje trzy terminy: „lud Boży”, „Kościół” i „Ciało Chrystusa” i dochodzi do wniosku, że różne epoki potrzebowały różnych określeń Kościoła, współcześnie określeniem tym jest „lud Boży”, jakkolwiek nie znaczy to wcale, by inne miały tracić swój sens i znaczenie.

Co oznacza wyrażenie „lud Boży”, kto do tego ludu należy, jak go określić, by nie był anonimowym tłumem bez oblicza, lecz wspólnotą o określonych ryśach? Zwięźle i jasne analizy autora dają szczegółowe odpowiedzi na te i tym podobne pytania, stojące przed dzisiejszą eklezjologią.

W następnych rozdziałach autor omawia zasadnicze rysy Kościoła, ukazane przez sobór. „Kościół w świecie i dla świata”: Kościół odpowiedzialny za świat, wobec którego ma zadanie świadczenia o Duchu i któremu ma służyć; Kościół w „rodzinie świeckich”, którzy coraz lepiej uświadamiają sobie swoje zadania jako chrześcijanie; „jedność w różnorodności”, która stanowi znamię Kościoła i jego bogactwo, mimo że dawne struktury (np. parafia) przeżywają się — oto zasadnicze problemy, szeroko rozwinięte i ukazane w kontekście współczesnej cywilizacji.

Sobór uświadomił Kościołowi zadania i podał wskazówki ich realizacji, ale sama realizacja należy do epoki posoborowej. Jakkolwiek grozi nam ryzyko popełniania błędów, szukać trzeba i trzeba podejmować coraz to nowe formy życia i działalności Kościoła. Wszyscy jesteśmy wezwani do tej pracy. Kościół co prawda nie ma ustroju demokratycznego i sobór mocno podkreślił wyjątkową rolę biskupów w społeczności Kościoła, tym niemniej rola ta nie może polegać na wglądaniu w drobne szczegóły, lecz przeciwnie, zadaniem biskupa jest rozbudzanie inicjatywy we wspólnocie Kościoła i wychowanie tej wspólnoty do odpowiedzialności.

W ostatnim rozdziale, zawierającym krytyczną ocenę współczesnej sytuacji, autor bardzo mocno podkreśla wielkie znaczenie świeckich w życiu Kościoła. Sobór pobłogosławił wysiłkom zdążającym do przywrócenia świeckim należnego im miejsca. Gdy to nastąpi, Kościół nie będzie już „stadem”, ale „ludem”, w którym każdy będzie mógł się swobodnie wypowiedzieć. Kościół żyjący w łonie ludzkości i na jej usługach stanie się prawdziwie solą ziemi, a soborowe nadzieje zrealizują się.

Książka A. Luneau i M. Bobichon zainteresuje wszystkich, którym bliskie są zagadnienia współczesnej eklezjologii i poszukiwania zmierzające do lepszego zrozumienia, czym jest Kościół i jakie jego zadanie we współczesnym społeczeństwie.

Maria Marzenna Straszewicz, Kraków

Peter HAUPTMANN, *Die Katechismen der russisch-orthodoxen Kirche. Entstehungsgeschichte und Lehrgehalt*, Göttingen 1971, Verlag Vandenhoeck und Ruprecht, s. 398+16 tabl. (Kirche im Osten, 9).

P. Hauptmann poświęcając swoją rozprawę habilitacyjną rosyjskim katechizmom prawosławnym wybrał interesujący i wdzięczny temat. Wobec braku w prawosławiu magisterium, na wzór katolickiego dokładnie określającego treść prawd wiary, katechizmy stanowią poważne i miarodajne źródło poznania zarówno podstawowych prawd dogmatycznych, jak i wskazań moralnych. Autor zajął się katechizmami rosyjskimi w ścisłym tego słowa znaczeniu.

Pominął więc *Confessio Fidei Orthodoxae* P. Mohyły i jego katechizm. Nie podejmując dyskusji ze stanowiskiem autora, nie pozbawionym w pewnej mierze słuszności, można jednak mieć wątpliwość, czy wskutek tego nie powstała luka w całości badanego zagadnienia. Rola tych pism metropolity kijowskiego i ich wpływ na prawosławie rosyjskie były przecież ogromne.

Hauptmann zajął się katechizmami pięciu autorów. Trzej pierwsi z nich — arcybp Teofan Prokopowicz, metr. Platon (Lewszyn) i metr. Filaret (Drozdow) — to hierarchowie rosyjscy XVIII i XIX w. o wielkim autorytecie i wpływie. Pozostawili oni katechizmy w kilku wersjach — od elementarnego dla dzieci do poważnych wykładów wiary, nawet dla duchowieństwa. Dalszym przedmiotem badań Hauptmanna są: katechizm opracowany przez metr. Antoniego (Chrapowickiego), wydany w 1924 r. w Karłowicach i rosyjskie tłumaczenie czeskiego katechizmu bpa Gorazda (Pawlika).

Książka Hauptmanna zawiera dwa działy: historię powstania katechizmów i analizę ich treści. Pierwsza część podaje także dość obszerne życiorysy i charakterystykę autorów katechizmów na tle epoki i prądów współczesnych. Analizę treści katechizmów autor przeprowadził według ujęcia przez nich pięciu zagadnień: wyznania wiary, sakramentów, dekalogu, Modlitwy Pańskiej i ośmiu błogosławieństw, zwracając przy tym uwagę nie tylko na podobieństwa i różnice zachodzące między poszczególnymi katechizmami, lecz także na wpływy i zależności, które można w nich odnaleźć.

Z czterech indeksów: osób, rzeczowy, miejscowości i cytowanych miejsc Pisma św., niemałe znaczenie posiada drugi. Przy bogactwie informacji i wielkiej ilości szczegółów, co raczej nie sprzyja przejrzystości rozprawy, indeks rzeczowy umożliwi odnalezienie interesującego czytelnika zagadnienia.

Liczne przypisy na końcu książki w większości podają oryginalne rosyjskie brzmienie pojedynczych terminów użytych w katechizmach, co dla zrozumienia ich specyfiki posiada niemałą wagę. Może jednak powstać pytanie, czy dla czytelnika nie byłoby znacznym ułatwieniem umieszczenie ich w nawiasach w tekście. Czy również nie byłoby wskazane, w niektórych przynajmniej szczególnie ważnych sformułowaniach, przytoczyć ich pełne brzmienie w oryginale?

Wielka ilość skrótów, nawet potocznych wyrazów ale często używanych, może zrozumiała ze względów wydawniczych, nie ułatwia czytania, zwłaszcza dla tego, kto pragnie zapoznać się tylko z częścią pracy i nie przyswoił sobie dostatecznie tych skrótów.

W sumie nie ulega wątpliwości, że autor przedstawił monografię rzetelnie przygotowaną. Realistycznie określone granice podjętego problemu pozwoliły mu na gruntowne opracowanie które zaznajamia z dość ważkim odcinkiem nauki prawosławnej. Jest to więc przykład dobrej roboty, która służy poznaniu innych wyznań chrześcijańskich i ożywieniu ruchu ekumenicznego.

Nie można też nie przyznać słuszności Hauptmannowi, który wysuwa sugestię (por. s. 18), by w podejściu do prawosławia rosyjskiego unikać, dość przyjętego a uproszczonego, przeakcentowywania znaczenia wpływów protestanckich lub katolickich. To bowiem często przysłania specyfikę prawosławia. Czy nie byłoby bardziej wskazane zastanawiać się nad otwartością myśli prawosławnej na dorobek chrześcijaństwa zachodniego?

Ks. Jan Pryszynt, Warszawa

Ambrosius Karl RUF, *Der Christ und seine freie Zeit*, Augsburg 1968, Verlag Winfried-Werk, s. 109.

W związku z szybkim postępowaniem technicznym oraz organizacją pracy coraz wyraźniej wyłania się przed współczesną ludzkością, przynajmniej w krajach znacznie uprzemysłowionych, zagadnienie wolnego czasu. Ilość dni i godzin pracy ulega bowiem stopniowemu skracaniu (w wielu krajach już obecnie